

Tim Krhlanko

Ulrich Brand in Markus Wissen: Imperialni način življenja: vsakdanje življenje in ekološka kriza kapitalizma. Ljubljana: IČKZ (Inštitut Časopis za kritiko znanosti), 2022. 240 strani (978-961-95820-3-9), 30 EUR

Knjiga *Imperialni način življenja: Vsakdanje življenje in ekološka kriza kapitalizma* je leta 2022 izšla v okviru zbirke OIKOS, ki skrbi za prevajanje relevantnih del s področja politične ekologije. Prevod je aktualen, saj je bilo delo v izvirniku objavljeno leta 2017, angleški prevod pa je dobilo leta 2021. Nastavki za monografijo so produkt večletnega skupnega raziskovanja, projektov in teoretskih premislekov kolektiva I.L.A., ki je koncept razvil in ga še naprej razvija skozi različne delavnice in zbirke (glej ILA Kolektiv 2017). Monografija je zastavljena problemsko in kontekstualno, skozi oblikovanje novih konceptualizacij odgovarja na temeljna vprašanja našega časa in z njimi polemizira. Osrednje vprašanje, na katerega avtorja odgovarjata in ki se kontinuirano postavlja tako teoretikom kot aktivistom, je: »Zakaj so protiukrepi kljub velikemu zavedanju o ekološki krizi še vedno tako neustrezni?« (str. 57). Kot enega od odgovorov na to dilemo postavlja koncept imperialnega načina življenja. Gre za koncept, s katerim poskušata misliti povezavo med vsakdanjim življenjem in strukturnimi pogoji. Osvetli način, na katerega so vsakodnevne prakse vpete v globalna izkoriščanja, vse od izkoriščanja naravnih virov in delovne sile do skrbstvenega in neplačanega dela. Kapitalistični centri so namreč odvisni od »načina, na katerega so družbe – in njihov odnos do narave – organizirane drugje, in sicer tako, da je zagotovljen transfer produktov (pogosto poceni) dela in elementov narave z globalnega juga v gospodarstva globalnega severa« (str. 60).

Avtorja svojo argumentacijo umeščata znotraj miselne tradicije Antonia Gramscia in njegovega izpeljevanja hegemonije, s pomočjo katerega pojasnjujeta vpetost razredne forme v zdravorazumsko misel in vsakdanjo prakso. Gramscijevsko teorijo hegemonije in zdravega razuma dodatno razširita tako, da ji dodata imperialno komponento, s katero želita poudariti globalno razsežnost takšnega odnosa. Hkrati pa poudarjata, da je takšen način življenja, kot ga (vsaj na globalnem severu) živimo danes, mogoče vzdrževati samo tako dolgo, dokler je na voljo nekaj »zunaj«, kateremu lahko nalagamo svoje stroške eksternalizacije (str. 29). Takšen način življenja temelji na prostorskem (onesnaževanje podeželja in globalnega juga) ali časovnem (onesnaževanje, ki onemogoča življenjske razmere prihodnjim generacijam) transferju negativnih učinkov.

V drugem poglavju izpeljavo razvijata znotraj kontekstualiziranja večplastnosti kriz, ki nas obdajajo. Čeprav gre, kot izhaja že iz poimenovanja, za večplastnost več odnosov, avtorja poudarek dajeta upoštevanju »dominantne kapitalistične dinamike in z njo povezanih razmerij družbenih sil« (str. 178), ki jih vidita kot glavni vzrok za te večplastne krize. Od leta 2007 dalje opisujeta prepletanje ekološke krize s finančno in gospodarsko krizo, begunsko krizo, krizo strankarstva in reprezentativne demokracije, pa tudi krizo družbene reprodukcije (str. 40). Imperialni način življenja je njun poskus

opisovanja in tudi razreševanja večplastnosti, znotraj katere smo se znašli. Tako koncept kot tudi sledeča argumentacija je zgrajena tako, da preči klasične metodološke registre ter misli vzajemnost več destruktivnih in ne nujno intuitivno vzajemnih relacij in kriz. Imperialni način življenja prav tako ni zamejen na enoznačno zunanost in notranost, med globalnim jugom in severom (kot jima recenzenti in kritiki pogosto očitajo), ampak je vedno prisoten hkrati tudi znotraj in zunaj te meje; med mestom in podeželjem, med kapitalističnim in delavskim razredom, med spoli, med družbo in naravo (str. 79). Čeprav obstaja razredno nasprotje znotraj kapitalističnih centrov, je višji standard življenja delavskega razreda na severu povezan s še večjim izkoriščanjem na globalnem jugu. Hkrati pa si frakcije vladajočega razreda na globalnem jugu na podlagi strukturnega položaja znotraj mednarodne delitve dela prilaščajo del sadov imperialnega načina življenja, in sicer skozi nadvlado nad lokalno podrejenim prebivalstvom in naravo.

Skozi četrto in peto poglavje avtorja opisujeta zgodovinsko sosledje oblikovanja različnih stadijev imperialnega načina življenja. Poudarjata različne vidike kolonializma in zgodnjega kapitalizma, neokolonializma in imperializma v 19. stoletju, fordizma (temu dajeta poseben poudarek, saj se takrat imperialni način življenja v zahodnih državah univerzalizira in postane »hegemonska oblika, na kateri se je gradil tudi kompromis med delom in kapitalom« (str. 112)) in krizo kapitalizma od 60. let 20. stoletja dalje. Kot tiste, skozi katere se strukturno materializirajo učinki imperialnega načina življenja, v osmem poglavju navajata migrante. Sledeč Marxu, ki je o proletariatu govoril kot o razredu, ki ima »univerzalni značaj zaradi svojega univerzalnega trpljenja«, saj »krivica, ki jo trpi, ni partikularna krivica, temveč krivica na splošno«, Brand in Wissen na to mesto postavita begunce, ki po njunem »utelešajo univerzalno trpljenje imperialnega načina življenja« (str. 207). Begunci so tisti, ki so zaradi posledic izkoriščevalskih odnosov in okoljskih izčrpavanj prisiljeni zapustiti svoje okolje, pa tudi tisti, ki si, upravičeno, želijo uživati sadove načina življenja, ki jim je bil skozi te izkoriščevalske odnose odvzet. V šestem poglavju kulminacijo protislovij imperialnega načina življenja prikazujeta tudi skozi primer osebnih avtomobilov in mobilnosti nasploh. Pri tem izpostavita protislovnost pojava terenskih vozil (SUV) avtomobilov, ki jih razumeta tudi kot »avtomobilno subjektiviteto neoliberalnega kapitalizma« (str. 158). Čeprav obstaja vse večja ozaveščenost in upadanje deleža motoriziranega individualnega transporta (str. 155), prodaja SUV-jev vztrajno narašča. In to kljub dejstvu, da ti veljajo za avtomobile z višjo porabo, večjo prostorsko zasedenostjo in večjo nevarnostjo za druge udeležence v prometu. Lastniki avtomobilov SUV svoj način življenja opravičujejo s povečevanjem lastne varnosti v primeru nesreč in prilagajanjem na učinke podnebnih sprememb – upravičenost svojega ravnanja iščejo ravno tam, kjer problem aktivno proizvajajo (str. 158).

V slovensko izdajo knjige je vključeno še dodatno poglavje, ki je namenjeno premisleku v času pandemije in postpandemskega okrevanja. Avtorja za izhodišče znova vzameta leto 2008 in opisujeta, kako so države kapitalskih centrov lahko zagotovile ogromna finančna sredstva, da bi rešile takratne banke in finančne trge pred zlomom. Zmožnost reševanja kriz na sistemski ravni primerjata z nedavno zdravstveno krizo (str. 225), med katero smo podobne sistemske ukrepe dodatno usklajevali še s popolnim, čeprav začasnim prestrukturiranjem življenja na vsakodnevni ravni. Poudarjata, da bi

bilo postpandemsko okrevanje treba izkoristiti na podoben način. Danes se soočamo z enako, če ne še bolj nevarnimi krizami, ki nas že obdajajo in ki se bodo v prihodnosti zgolj še drastično zaostrovale. Čeprav podajata nekatere praktične primere afirmativnih praks, pa so njuni odgovori in alternativni zastavki hegemonškemu imperialnemu načinu življenja manj prepričljivi.

V osmem poglavju, naslovljenem »Orisi solidarnega načina življenja«, solidarnostno alternativo opišeta na abstraktni in nedefinirani ravni, predvsem kot protipol konceptu imperialnega načina življenja. Avtorja sta kritična tako do reformno usmerjene in prevladujoče paradigme zelenega kapitalizma (kritiko zelene transformacije kot lažne alternative natančneje razdelata v 7. poglavju) kot tudi do nevarnosti zdrsa v reakcionarne in avtoritarne rešitve, ki gredo v smeri branjenja trenutnih privilegijev, ki izhajajo iz obstoječega globalnega reda (str. 198). Čeprav se želita izogniti zgolj defenzivnemu boju in zavračanju destruktivne dinamike (str. 204), pa njuno delo ne poseže zares v konkretizacijo solidarnega načina življenja. V svojem iskanju takšnega načina življenja iščeta »pravičen, demokratičen, miroljuben in resnično ekološki model prosperitete zunaj kapitalističnih, patriarhalnih in rasističnih impozicij, onstran dominacije in izkoriščanja narave« (str. 207), kar pa nam ne pove prav zares veliko o tem, kakšna naj bi ta transformacija bila. »Zagotavljanje dobrega življenja za vse, ki hkrati ne uničuje lastne biofizične osnove« (str. 209) se tako bolj kot alternativa bere kot prazno in utopično naštevaje emancipatoričnih idealov.

Podnaslov »Vsakdanje življenje in ekološka kriza kapitalizma« v sebi vsebuje ključno relacijo in protislovje, ki se skozi delo razjasnjuje. Koncept imperialnega načina življenja intervenira v tisto jedro problema sodobnih političnih bojov, ki nastanejo v presečišču dileme med strukturo in subjektom. Čeprav je osrednji poudarek na strukturnih relacijah in pogojih kapitalistične politične ekonomije, se ti odnosi nakazujejo skozi vsakdanje prakse in življenja ljudi. Za spremembo na mikroravni je nujno potrebno hkratno reflektirati širše družbene formacije in razumeti, da bo ob širših in solidarnih družbeno-ekoloških transformacijah neizbežno prizadet privilegiran način življenja, kot ga na globalnem severu živimo danes. Čeprav Brand in Wissen ne »odkrijeta« ničesar zares vsebinsko novega, nam njuni koncepti omogočajo povezovanje različnih destruktivnih relacij in emancipatoričnih bojov, ki iz teh relacij izhajajo, ter njihovo razumevanje v novih kompozicijah in relacijah. Skozi združevanje znanja s področij marksističnih, feminističnih, postkolonialnih in ekološko kritičnih misli povezujeta že kulminirano znanje, ki pa ga med seboj uspešno prepletata in absorbirata znotraj konceptualne zastavitve imperialnega načina življenja. Ravno povezovalni politični potencial koncepta pa njenemu delu omogoča, da zasleduje intenco avtorjev in je lahko v pomoč družbenim gibanjem na poti izgradnje solidarnega načina življenja, od katerega je danes odvisna ohranitev življenja nasploh.

Literatura

I.L.A. Kollektiv (2017): *Auf Kosten Anderer? Wie die imperiale Lebensweise ein gutes Leben für alle verhindert*. München: Oekom Verlag.